

RECENZIOK

Cikkismertetés: Az egészségföldrajz és a viselkedési közgazdaságtan az egészségfejlesztés szolgálatában

Article review: Health geography and behavioral economics helps health promotion

Ismertető: [Uzzoli Annamária](#)

Doi: [10.58701/mej.15011](https://doi.org/10.58701/mej.15011)

Ismertetett cikk: Barber, B. V., Kephart, G., Martin-Misener, R., Vallis, M., Matthews, S., Atkins, L., Cassidy, C., Curran, J. & Rainham, D. (2023). Integrating health geography and behavioral economic principles to strengthen context-specific behavior change interventions. *Translational Behavioral Medicine*, *ibad065*, <https://doi.org/10.1093/tbm/ibad065>

Kulcsszavak: egészségföldrajz; viselkedési közgazdaságtan; egészségmagatartás-változtatás
Keywords: *health geography; behavioral economics; health behavior change*

HÁTTÉR

A cikk olyan szakirodalmi források bemutatására épül, amelyekben az egészséggel összefüggő magatartásformák – például dohányzás, fizikai inaktivitás, túlzott alkoholfogyasztás, helytelen táplálkozás – visszaszorítását célzó magatartás-változtató beavatkozásokkal foglalkoznak. A szakirodalmi áttekintés arra keresi a választ, hogy ezek a beavatkozások mennyire bizonyulnak hatékonynak a kockázatok mérséklésében és a krónikus betegségek megelőzésében.

Általános tapasztalat az, hogy a lakossági szinten történt nagyszabású erőfeszítések nem minden esetben járnak együtt számottevő sikerekkel a krónikus betegségek okozta terhek csökkentésében. Az egészségmagatartás megváltoztatását célzó beavatkozások ugyanis sokfélék lehetnek és nagyon különbözhetnek egymástól, például attól függően, hogy milyen demográfiai, társadalmi-gazdasági

jellemzőkkel bír az a közösség, amelyikre éppen irányulnak. A cikk szerzői szerint új megközelítésre van szükség annak meghatározásához, hogy mikor, hol és hogyan kell beavatkozni a kockázati tényezőkhöz kötődő magatartásminták eredményes megváltoztatása érdekében.

MÓDSZERTAN

A cikk elsődlegesen az egészségföldrajz és a viselkedési közgazdaságtan elméleti és módszertani alapelveit integrálja. Ezzel arra keresi a választ, hogy e két diszciplína hogyan segítheti a magatartás-változtatást célzó beavatkozásokat. Számos térbeli és időbeli jellemző bonyolult kölcsönhatásának az eredménye, hogy az egyének milyen döntéseket hoznak az egészségmagatartásukat befolyásoló tényezőkről. Nemcsak a döntéshozóknak, de az embereknek is alapvető kérdés az, hogy mikor, hol és hogyan tervezzék azokat a tevékenységeiket, amelyek

hatással vannak az egészségmagatartásukra, illetve amelyekkel leginkább alkalmazkodhatnak a meglévő krónikus betegségeikhez.

Egyrészt, az egészségföldrajz módszereit felhasználva számos példán keresztül kerülnek bemutatásra azok a technikák, amelyekkel meghatározni és mérni lehet az egyének közötti interakciók térbeli-időbeli dimenzióit. Ennek akkor van jelentősége, ha például meg akarjuk azt érteni, hogy az egyének egészségmagatartással kapcsolatos interakciói milyen terekhez és milyen gyakorisággal kötődnek, tevékenységeik térbeli és időbeli megvalósulását hogyan befolyásolják a meglévő krónikus betegségeik. Másrészt, a viselkedési közgazdaságtan szemléletének segítségével történik meg a leghatékonyabb és a leginkább gazdaságos beavatkozási stratégiák számbavétele, amelyek alkalmasak lehetnek az egészségmagatartással kapcsolatos egyéni szokások sikeres megváltoztatására. A szerzők kísérletet tesznek arra, hogy bemutassák, hogyan lehet ötvözni az egészségföldrajz módszertanát és a viselkedési közgazdaságtan elméletét ahhoz, hogy a krónikus betegségekkel kapcsolatos egészségmagatartás térbeli és időbeli összefüggéseit megértsük, és ezt a tudást alkalmazni tudjuk a magatartás-változtatásra, viselkedésmódosításra irányuló beavatkozásokban.

NÉHÁNY PÉLDA AZ EGÉSZSÉG-FÖLDRAJZI MÓDSZEREKRE

A cikk kutatási előzmények és szakirodalmi források alapján több példát is bemutat arra, hogy az egészségföldrajz milyen módszertani technikákat alkalmaz az egészségmagatartás térbeli és időbeli jellemzőinek feltérképezésében.

Az időmérleg-felvétel a népesség időfelhasználásáról szolgáltat adatokat, eszköze az időmérlegnapló, amely a nap 24 órája alatt végzett tevékenységeket, valamint az ezekre fordított időt tartalmazza.

Például ilyet használtak sok helyen a COVID-19 járvány korlátozásai alatt arra, hogy felmérjék, az emberek mikor, hol és hogyan változtatták meg mindennapi tevékenységeiket.

Az ökológiai pillanatnyi értékelés (ecological momentary assessment, EMA) a valós idejű adatok gyűjtését, az egyének aktuális magatartásának a felmérését, a különböző egyéni tevékenységek időalapú vagy véletlenszerű értékelését, illetve mindezek többszöri megismétlését teszi lehetővé. Az EMA egy elektronikus eszköz (például okostelefon) segítségével a nap folyamán rögzített vagy véletlenszerű időpontokban értesíti a résztvevőket, hogy válaszoljanak a felmérés kérdéseire, valamint írják le mindennapi és pillanatnyi tevékenységeiket, azok külső körülményeivel együtt. Ilyet lehet alkalmazni például a gyermekek és hozzátartozóik (családtagok, barátok) közös szabadidős fizikai aktivitásának környezettel való összefüggéseinek a megértésében.

A geoökológiai alapú pillanatnyi értékelés (geographically explicit ecological momentary assessment, GEMA) során az EMA-eszköz globális helymeghatározó rendszerrel (GPS) van kiegészítve, így az EMA-értesítések időzítése a résztvevők tartózkodási helyéhez van kötve, ahol a konkrét események, tevékenységek megtörténnek. Például volt már olyan felmérés, ahol a GEMA-t a hátrányos helyzetű fiatalok dohányzásról való leszoktatásában alkalmazták a lokális tényezők szerepének felmérésében.

A VISELKEDÉSI KÖZGAZDASÁGTAN ELMÉLETE

A viselkedési közgazdaságtani alapelvek rávilágítanak arra, hogy az egészségmagatartással kapcsolatos mindennapi döntéseket nem pusztán a belső automatizmusok vagy a reflektív gondolkodási folyamatok vezérlik, mivel az egyének döntéseit erősen befolyásolják a környezeti feltételek és ingerek. Az ún. MINDSPACE mozaikszó a viselkedési

közgazdaságtan elméleti keretrendszerét foglalja magában és utal az egészségmagatartásunkat befolyásoló tényezőkre:

Messenger – hírvivő

Incentives – ösztönzők

Norms – értékek

Defaults – alapértelmezések

Saliency – figyelemfelkeltés

Priming – felkészítés

Affect – érzelem

Commitment – elköteleződés

Ego – én

KÖVETKEZTETÉS

Az ismertett cikk végeredményben azt tárgyalja, hogyan lehetne az egészségföldrajz elméletét és módszertanát alkalmazni az egészséggel kapcsolatos magatartásformák térbeli és időbeli jellemzőinek megismerésében, illetve hogyan lehetne a viselkedési közgazdaságtani stratégiákat felhasználni az egészségmagatartás megváltoztatására irányuló beavatkozások megtervezésében. Mindezek lehetőséget adnak az egyéni szintű egészségügyi adatok és információk gyűjtésére és kiértékelésére, amelyek segíthetik a krónikus betegségek megelőzését, valamint azok terhének csökkentését. Ugyanis a krónikus betegségek prevenciója megköveteli az egyén egészségmagatartásának, egészséggel kapcsolatos viselkedésének többdimenziós megértését annak érdekében, hogy a magatartás-változtatást célzó beavatkozások egyéni szinten megvalósíthatók, a különböző térbeli és időbeli feltételekhez és körülményekhez adaptálhatók, illetve a különféle populációk összetételének megfelelően felhasználhatók legyenek. A szerzők által megfogalmazott javaslat lényege, hogy az egészségföldrajz módszertanának és a viselkedési közgazdaságtan alapelveinek együttese segítheti a személyre szabott beavatkozások kidolgozását. Ennek végső célja, hogy az egyén saját maga tervezze meg és dolgozza ki az egészségmagatartásának megváltoztatására irányuló stratégiát.

AJÁNLÁS

A bemutatott elmélet és gyakorlat felhívja a figyelmet a helyalapú beavatkozások (place-based interventions) alkalmazási lehetőségeire az egészségfejlesztésben, amely közvetlenül és közvetetten is hozzájárulhat az egészségi állapot javításához és az egészségügyenlétlenségek csökkentéséhez (McGowan és mtsai, 2021). Magyarországon különösen nagy jelentősége van a területiségnek az egészségügyenlétlenségekben, hisz szignifikáns különbségek tapasztalhatók a főbb egészségindikátorok vármegyei, járási és települési szinten mért értékeiben (Kiss, 2016). Számottevő eltérések léteznek az ország egyes részei között a társadalmi, gazdasági, kulturális, környezeti stb. feltételekben, például az egészségügyi ellátáshoz való hozzáférés esélyeiben, az egészségügyi szolgáltatók elérhetőségében, helyi egészségügyi ellátás minőségében vagy az egészséges életmód lehetőségeiben, valamint mindezek következményeként az egészségi állapotban és az életesélyekben (Bíró és mtsai, 2020, Scheiring és mtsai, 2018). Alapvetően különböznek a szocio-kulturális vagy éppen szocio-demográfiai adottságok a városokban és a falvakban, de szintén jellemző eltérések lehetnek településrészek között is, amelyek jelentékeny módon befolyásolhatják az egészségmagatartást, és ezen keresztül pedig a krónikus betegségek kialakulását és hosszú távú fennállását (Pál és mtsai, 2021). Ezek mellett nem mehet el szó nélkül az egészségfejlesztés, hanem például interdiszciplináris együttműködésekkel erősítheti a tudományos kutatás szerepét a döntéshozatalban (evidence-based policy), valamint integrálhatja az egészségföldrajz és a viselkedési közgazdaságtan szemléletét és módszertani eszközeit (mixed methods research).

HIVATKOZÁSOK

- Barber, B. V., Kephart, G., Martin-Misener, R., Vallis, M., Matthews, S., Atkins, L., Cassidy, C., Curran, J. & Rainham, D. (2023). Integrating health geography and behavioral economic principles to strengthen context-specific behavior change interventions. *Translational Behavioral Medicine*, *ibad065*, <https://doi.org/10.1093/tbm/ibad065>
- Bíró, A., Hajdu, T.; Kertesi, G. & Prinz, D. (2020). The Role of Place and Income in Life Expectancy Inequality: Evidence from Hungary. *CERS-IE Working Papers*, 19, <https://kti.krtk.hu/wp-content/uploads/2020/04/CERSIEWP202019.pdf>
- Kiss, É. (2016): Területi különbségek a hazai népesség egészségi állapotában, 1989 után. *Területi Statisztika*, *56*(5), 483–519. <https://doi.org/10.15196/TS560501>
- McGowan, V. J., Buckner, S., Mead, R., McGill, E., Ronzi, S., Beyer, F. & Bamba, C. (2021). Examining the effectiveness of place-based interventions to improve public health and reduce health inequalities: an umbrella review. *BMC. Public Health*, *21*, 1888, <https://doi.org/10.1186/s12889-021-11852-z>
- Pál, V., Boros, L., Trócsányi, A., Uzzoli, A., Nagy, Gy., Kovalcsik, T., Szilassi, P., Gál, T., Gulyás, Á., Pirisi, G., Ilcsikné Makra, Zs. & Lados, G. (2021). Életkörülmények, életminőség. Az életkörülmények és az életminőség települési oldala. Települési környezet. In: Kocsis, K., Kovács, Z. & Nemerkenyi, Zs. (szerk.): Magyarország nemzeti atlasza 3. kötet. Társadalom. Csillagászati és Földtudományi Kutatóközpont Földrajztudományi Intézet, Budapest. 170–175.
- Scheiring, G., Irdam, D. & King, L. (2018). The wounds of post-socialism: a systematic review of the social determinants of mortality in Hungary. *Journal of Contemporary Central and Eastern Europe*, *26*(1), 1–31. <https://doi.org/10.1080/25739638.2017.1401285>

INFORMÁCIÓK A SZERZŐRŐL

Uzzoli Annamária
HUN-REN Csillagászati és Földtudományi Kutatóközpont Földrajztudományi Intézet, Budapest
annamaria.uzzoli@gmail.com

CIKKINFORMÁCIÓK

Beküldve: 2024. 01. 22.
Elfogadva: 2024. 03. 04.
Megjelentetve: 2024. 06. 12.

Copyright © 2024 Uzzoli Annamária. Kiadó: Magyar Népegészségügy Megújításáért Egyesület. Ez egy nyílt hozzáférésű cikk a CC-BY-SA-4.0 licenstszerződés alapján.